

13. SÚD NAD KRISTOM - KORUNOVANIE TRŇNÍM

(Matúš 27,27-31; Marek 15,16-20; Ján 19,2-3)

*

Korunovanie trňm tvorí jednu z posledných scén Súdneho pojednávania s Kristom. V christologickom cykle uvádza námet *Ecce homo*. Devocionálny variant typu *Ecce homo* je známy ako *Muž bolesti* alebo Kristus v núdzi a neviaže sa k časovo usporiadaným naratívnym námetom. Po Korunovaní trňm nasleduje široká téma *Ukrižovanie*.

Podľa Marka vojaci odviekli Vykupiteľa do miestodržiteľovho domu a zvolali celú stotinu. Vyzliekli mu odev, navliekli purpurový plášť, s najväčšou pravdepodobnosťou jednoduchý červený vojenský plášť, ktorý svojou farbou pripomínal kráľovský purpur. Uplietli trňovú korunu, posadili mu ju na hlavu, do ruky mu dali trstinové žezlo a začali ho posmešne zdraviť. Bili Ježiša po hlave palicou, pľuli naň, kľakali pred ním na kolena a padali pred ním na zem. Tento scenár má spoločné rysy s tzv. prvým posmievaním u Kaifáša a umelci niekedy spájajú prvky oboch tak, že začleňujú do obrazovej plochy postavy Židov aj rímskych vojakov, alebo do tzv. prvého posmievania dávajú do rúk Vykupiteľa trstinové žezlo. Tzv. druhé posmievanie bolo maľované aj ako samostatný typ, ale od 10.storočia často tvorí sprievodnú scénu Korunovania.

Údajná trňová koruna bola roku 1063 prevezená z Jeruzalema do Konštantínopola a odtiaľ ju získal roku 1239 za obrovskú sumu francúzsky kráľ Ľudovít IX. Svätý. Relikviu priviezol do Francúzska a dal pre ňu postaviť v Paríži v rokoch 1241-48 relikviárovú kaplnku Sainte-Chapelle. Z tejto relikvie získal ostatok tiež český kráľ Přemysl Otakar II. a daroval ho cisterciáckemu kláštoru Tříňová Koruna (dnes Zlatá Koruna). V 14.storočí venoval francúzsky kráľ Jan Dobrý kráľovi Karlovi IV. okrem iného aj dva trne z trňovej koruny; jeden z nich bol uložený v krížiku na vrchole českej svätováclavskej koruny. Námet Korunovanie trňm sa začal šíriť v kresťanskom umení od 14.storočia, keď sa začala uctievať relikvia trňovej koruny. Bolo doplnené aj obliekaním Krista do purpurových šiat, čo vychádzalo z predpokladu, že skôr, ako Ježišovi obliekli purpurový odev, museli mu vyzliecť biele rúcho, ktoré dostal u Herodesa. Preto môže byť námet Korunovanie trňm istou paralelou k *Vyzliekaniu* zo širšej témy *Ukrižovania*.

Nakoľko predošlý námet *Bičovanie* umiestňovali zvyčajne vo veľkej miestnosti pretoria (Duccio, 1308-1311) a menej často na nádvorie, na rovnakom mieste sa odohráva aj Korunovanie trňm. Iba ojedinele v stredovekých rukopisoch korunovali Krista počas *Nesenia kríža* (Zlatý evanjeliár z Echternachu, 1020-1030), alebo sa objavuje s trňovou korunou už v *Umývaní rúk* (Martin Schongauer, 2.pol. 15.st.).

Prvé námety Korunovania trňm sa sporadicky objavovali už v 4.storočí na kresťanských sarkofágoch. V 7.-10.storočí námet nájdeme v rukopisoch. Krista v tom čase zobrazovali vždy stojaceho, vo víťaznom postoji ako pri korunovácii vladára. Tento triumfálny obsah má aj iluminácia tzv. Zlatého evanjeliára z Echternachu (1020-30), na ktorej Kristus kráča na Golgotu a jeden z vojakov sprievodu pridrižava korunu (duchovný triumf) nad jeho hlavou.

Od 11.storočia sa objavuje námet tróniaceho Krista oblečeného do šarlátového plášt'a, ktorému nasadzuje korunu dvojica vojakov.

Klasický typ vznikol pomerne neskoro v 13.storočí: Kristus sedí ako na tróne a na hlave má trňovú korunu. Vojaci s prekríženými palicami mu ju vtlačajú do čela, pričom palice tvoria symbolickú podobu kríža (Korunovanie trnám od Majstra litoměřického oltára, 1500). Tento charakteristický rys mal svoj pôvod v stredovekých náboženských hrách (pozri *pašiové hry*). Kristus niekedy sedí na nízkom schodíku, na lavici, kamennom bloku, na podstavci stĺpa, či dokonca na odrezanom pni stromu (oltár sv. biskupov, Lubica, 1521; pozri *strom života*). Purpurový plášť, zvyčajne zaviazaný pod krkom, mu čiastočne odkrýva telo doráňané bičováním. Spod trňovej koruny mu stekajú kvapky krvi, čo je časté najmä v umení neskoršej gotiky a baroka. Od 15.storočia vzniká samostatný devocionálny typ korunovaného Krista na tróne (Hans Holbein ml., 1543).

Spočiatku mala Ježišova koruna podobu tenkého venca, až neskôr sa objavuje typ so zdôraznenými trnami. Zatiaľ čo v talianskom umení boli ostne menšie a umelci boli pri opise scény zdržanlivejší, v zaalpskom umení, nemeckom a nizozemskom, sa stretávame s tvarovou nadsádzkou, s veľkými, fantastickými trnami, ktoré symbol posmechu premenili na skutočný mučiaci nástroj (holandský maliar Hieronymus Bosch, 1508-1509).

Na obrazoch prvých stáročí nášho letopočtu kládol Kristovi na hlavu korunu iba jeden vojak. V klasickej kompozícii Krista korunovali dvaja až štyria vojaci. Bosch sa koncom 15.storočia vracia k zobrazeniu jedného vojaka, ktorý však drží trňovú korunu v železnej rukavici. Kovové rukavice použil vo svojej kompozícii, určenej pre bratislavský dóm Sv. Martina, aj rakúsky sochár Georg Raffael Donner (1730-1731).

Základný ikonografický typ môžu rozširovať sprievodné postavy, predovšetkým Pilát so svojou družinou, vojaci jeho stotiny či posmievači (taliansky maliar Tiepolo, 1750). Rozšírením o doplnkové figúry a pridávaním sprievodných scén získava námet Korunovania žánrový ráz, ktorý stiera pašiový obsah. Napríklad na tabuľovej maľbe levočského hlavného oltára sv. Jakuba (1507-1518) jeden z vojakov leží na zemi a hrá sa s dvomi psami.

Námet Korunovania objavuje v umení častejšie, v gotike zvyčajne v rámci pašiových oltárnych cyklov (tabuľová maľba z oltára dómu sv. Alžbety, Košice, 1474-1477). Trňová koruna sa stala jedným z hlavných *nástrojov utrpenia* a do konca protireformácie bola vo výtvarnom umení iba zriedkavo vynechávaná.

Starozákonným predobrazom ponižovania Krista po Korunovaní je a) Prorok Micheáš varuje kráľa Achaba (1Kráľov 22,9-28). Micheáš, ktorý prorokoval, že z Betlehema príde Mesiaš, varoval kráľa Achaba, aby sa nepúšťal do vojny proti zajordánskemu mestu Rámot-Gileádu a nepočúval svojich falošných prorokov, lebo ho stihne nešťastie. Vtedy jeden z nich, Sedekiaš, udrel Micheáša po tvári. b) Korunovanie Šalamúna (1Kráľov 3; 9). Šalamún sa stal zaťom egyptského kráľa a vzal si jeho dcéru za manželku, keď dokončoval stavbu svojho domu, chrámu a hradby Jeruzalema. Keď všetko dostaval, druhýkrát sa mu zjavil Boh. Posvätil stavby a prisľúbil, že v nich bude prebývať a Šalamún bude "kráčať pred ním". Kráľovská koruna je jeho jediným atribútom.

*

Koruna. V Biblii sa výraz koruna používa v prenesenom zmysle ako označenie moci a radosti. Je symbolom vladárstva, preto ju smeli nosiť iba Boží zasvätení, kňazi a králi. V Novom zákone bola koruna (koruna spravodlivosti, koruna života, koruna slávy) sľúbená ako odmena kresťanom, lebo oni sami sú korunou radosti a chvály. Niektorí historici sa domnievajú, že Ježišova trňová koruna bola zhotovená z akantu. Zatiaľ sa však s určitosťou nevie, aká staroveká rastlina sa pod týmto menom skrýva. Názov akanta pripomína rastlinu podobnú bodliaku, ktorej listy poslúžili v 5.st.pr.Kr. gréckym sochárom ako predloha k vytvoreniu ornamentu korintskej hlavice, prvý raz použitéj v Apolónovom chráme v blízkosti mesta Figaleia. Okrem hlavíc sa akantový ornament používal vo všetkých slohových obdobiach pri výzdobe reliéfov, ríms, konzol, textílií a na rímskej kompozitnej hlavici z 1.storočia.

Trňová koruna. V Palestíne rastie veľa druhov akantov: trňovitá forma s bielymi alebo fialovými listami, mäkká, dlholistá a ďalšie druhy. Niektorí sa domnievajú, že Kristova koruna bola vyrobená z ľahko dostupných listov palmy Phoenix dactylifera, ktorá má ostré ostne. Iní bádatelia uvažovali o rastline Euphorbia milii Desmoul, ale botanici upozorňujú, že rastie na Madagaskare a v Ježišových časoch bola celkom neznáma. Ďalší sa domnievajú, že v prípade Kristovej koruny išlo o sýrsky, tzv. Kristov trň (Paliurus spina Christi), ker alebo strom tri až päť metrov vysoký, s ohybnými bielymi vetvami, ktorých listové stopky vyrastajú spomedzi dvoch trňov silne zahnutých späť. Podľa botanikov rastie táto rastlina v okolí starého Jeruzalema predovšetkým na miestach, kde kedysi bola Golgota. Medzi rastlinami, ktoré prichádzajú do úvahy, je uvádzané aj poddajné trnie Carthamus glaucus a lotosovitý ker Ziziphus spina Christi (Kristov trnitý strom). Rastie v údolí Jordánu a v okolí Genezaretského jazera, má ohybné vetve s ostrými trňami a na jar zakvitá drobnými žltobielymi kvietkami. Trocha pripomína brečtan, ktorým bývali zdobení pútnici a velitelia vojsk. Nakoľko v okolí Jeruzalema rastie iba zriedkavo, vojaci sa zrejme nenamáhali zháňať trnie pre Kristovu korunu. Iní autori sa prikláňajú k rastlinám Poterium spinosum, Ziziphus vulgaris alebo Paliurus aculeatus. Všetky majú veľmi silné, až niekoľko centimetrov dlhé ostne. Poterium spinosum je drevina, ktorá rastie v malých kríkoch na svahoch hôr a ľudia ju zbierajú na kúrenie. V dedinách leží na dvoroch a strechách, naskladaná do otepok. Nedá sa vylúčiť, že ak vojaci hľadali potrebné trnie pre korunovanie a zosmiešnenie židovského kráľa, v kotolni svojich kasární ho mohli mať dostatok. Pri hľadaní rastliny treba brať do úvahy, že tvarom mala zrejme pripomínať lúčovitú korunu božského vládcu, takže sa Ježišovi vysmievali ako bohu aj ako kráľovi; na niektorých neskorostredovekých zobrazeniach má skutočne Kristus listnatú, lúčovitú korunu (grafický list Albrechta Dürera).

Dnešní bádatelia pokladajú trňovú korunu z príbehu Kristovho utrpenia skôr za znamenie posmechu ako mučiaci nástroj. Nábožensky tolerantní Rimania s Ježišom zaobchádzali nie ako s bohorúhačom, ale ako s karnevalovým kráľom saturnálií, počas ktorých na niekoľko dní prestávali platiť zabehané spoločenské poriadky a mocní a bohatí si vymenili úlohy s biednymi. Tým je kontrastný symbol trňovej koruny ešte zostrený. Nakoľko sa ani jedno evanjelium nezmieňuje o tom, že by trňovú korunu Kristovi sňali z hlavy, presadil sa v ranom stredoveku názor, že Ježiš bol ukrižovaný spolu s ňou. Mystička Brigita Švédska (†1373) vo

svojich Zjaveniach tvrdila, že mu ju nasadili až potom, keď ho pribili na kríž (na *Turínskom plátne* sa nachádza obruč z drobných rán, len na temene hlavy ich je okolo tridsať).

V stredovekom výklade Wilhelma Duranda predstavujú tri šľahúne, z ktorých je koruna upletená, tri stupne pokánia (contritio-previnilosť, confesio-spoveď, satisfacio- náprava činom). Typologickým predobrazom Krista a trňovej koruny je trňový ker, v ktorom uviazol baran pri obetovaní Izáka (Genezis 22). Vo výtvarných dielach stredoveku podnietených náboženskou drámou je stále viac zdôrazňovaný aspekt krutosti. Na Kristovo utrpenie so zvláštnym zreteľom k trňovej korune upomínala tonzúra mníchov, dodnes zachovávaná niektorými východnými kresťanskými cirkvami.

Pre stredoveké chápanie trňovej koruny boli dôležité hľadiská, ktoré sprostredkovali cirkevní otcovia a náboženský myslitelia. Podľa pápeža Gregora Veľkého (†604) je každý hriech trňom. A tak sa tíne opäť stali, vďaka dotyku Božiemu, symbolom vykúpenia (v Starom zákone horiaci Mojžišov a Abrahámov trňový ker a v Novom zákone Ježišova trňová koruna). Zatiaľ čo cirkevný učiteľ Augustín z Hippo Regia (†430) v korunovaní trníom vidí predovšetkým poníženie a utrpenie, biskup Germanos z Konštantínopola (†733) vníma ostne ako symbol hriechu - Kristus necháva na seba naložiť hriechy ľudstva a sám seba prináša ako obeť zmierenia. Cirkevní spisovatelia (Efraim Sýrsky, †373) pokladali trňovú korunu za symbol Kristovho triumfu a jeho vlády.

Názvy: Korunovanie trníom, lat. Contumeliosa Coronatio Domini, tal. Coronazione di spine, nem. Dornenkrönung, angl. Crowning with Thorns.